

Ирена Василева и Мария Чанкова

Ethics
and
Integrity

ЕТИЧНО ПОВЕДЕНИЕ В АКАДЕМИЧНА СРЕДА

април 2026

УВАЖАЕМИ КОЛЕГИ ПРЕПОДАВАТЕЛИ, УЧЕНИ И СТУДЕНТИ

Настоящата брошура съдържа практически насоки за етично поведение в академичните среди.

Резултатите от научно-изследователски проект “Сериозността на академичното плагиатство в нагласите на учени, студенти и създатели на научна политика в България”, финансиран от Фонд Научни изследвания, договор N° КП-06-Н70/9 от 2022 г., показва доста разнообразна картина на възприятията на студенти и учени-преподаватели относно различни аспекти на академичната почтеност:

Плагиатството сред студентите се счита за широко разпространено явление както от самите студенти, така и от преподавателите. Различните видове нарушения, свързани с плагиатството, не са напълно ясни за студентите, и голяма част от тях смятат, че обучението по тези въпроси е недостатъчно. Студентите бакалаври имат достатъчно ясни представи за етичните ограничения, докато при магистрите се наблюдава увеличаване на релативистично отношение към етиката: личната заинтересованост и мотивация за действие изместват понятията за правилно и етично поведение.

Несъмнено, широкото разпространение на технологиите с генеративен изкуствен интелект (ИИ) от края на 2022 година драстично промени обучителната екосистема. Големите езикови модели имитират голямо разнообразие от езикови дейности, което открива значителен риск за обучението на ученици и студенти. Защо да полагаме усилие за нещо, което лесно може да се имитира с помощта на ИИ? Какво е важно да се научи и защо? Именно на тези въпроси се стремим да дадем насоки за отговор в тази брошура.

Брошурата се разпространява на свободен достъп.

При необходимост, моля цитирайте публикуваната версия:

Vassileva, I., Chankova, M. (2026). Guidelines for Upholding Academic Integrity at Bulgarian Universities and Research Institutions. In D. Yankova, I. Vassileva (Eds.). Upholding Ethics in Academia. New Bulgarian University Publishing House, Sofia.

Настоящата брошура е замислена като отворен диалог с преподаватели и студенти.

Моля, пишете ни, ако използвате материалите, представени в тази брошура! Ще се радваме да получим критически отзиви, коментари, както и предложения за добавяне или разширяване на теми, конкретни запитвания и въпроси относно академичната почтеност.

Контакти: mariya.chankova@swu.bg
ivasileva@nbu.bg

Изображенията, използвани в брошурата, са генерирани от ИИ. Текстът е написан и редактиран от И. Василева и М. Чанкова.

СЪДЪРЖАНИЕ

Академичната почтеност представлява система от етични принципи и норми, които регулират поведението на всички участници в академичната общност – студенти, преподаватели, изследователи и административен персонал. Тя е основа за изграждането на доверие, поддържането на високо качество в образованието и науката, както и за авторитета на академичните институции.

Основните характеристики на академичната почтеност са: честност, доверие, справедливост, отговорност, уважение и смелост.

Честността изисква вярно представяне на информацията, коректно цитиране и избягване на плагиатство.

Доверието се изгражда чрез последователно спазване на етичните норми, което позволява на членовете на академичната общност да разчитат един на друг.

Справедливостта предполага обективност и равни критерии при оценяването на постиженията.

Отговорността означава, че всеки носи лична отговорност за своите действия и е длъжен да коригира допуснати грешки.

Уважението насърчава признаването на чуждия труд и поддържането на конструктивен диалог,

а **смелостта** се проявява в отстояването на етичните принципи дори при натиск за компромиси.

<u>Видове нарушения</u>	стр. 4
<u>Плагиатство - видове</u>	стр. 5
<u>Средства за разпознаване на плагиатството</u>	стр. 6
<u>Средства за избягване на плагиатството</u>	стр. 7
<u>Практически ресурси</u>	стр. 8
<u>ИИ - глосар</u>	стр. 9
<u>ИИ - системни недостатъци</u>	стр. 10
<u>ИИ - етична употреба от студенти</u>	стр. 11
<u>ИИ - писане на промпт</u>	стр. 13
<u>ИИ - критична оценка на отговорите</u>	стр. 14
<u>ИИ- рискове</u>	стр. 15
<u>ИИ за преподавателите</u>	стр. 17
<u>ИИ - създаване на учебни материали</u>	стр. 18
<u>ИИ - проверка на писмени работи</u>	стр. 19
<u>ИИ - научноизследователска работа</u>	стр. 20
<u>ИИ - скала за оценяване</u>	стр. 22
<u>Сигнализиране на неправомерно поведение</u>	стр. 23
<u>Източници</u>	стр. 24

АКАДЕМИЧНА ПОЧТЕНОСТ – ОСНОВНИ ХАРАКТЕРИСТИКИ И ВИДОВЕ НАРУШЕНИЯ

Етичните принципи в академичната и научната дейност са ключови за гарантиране на надеждността и достоверността на изследванията. **Точността** изисква прецизно и пълно представяне на фактите и резултатите на всички етапи от научния процес. **Обективността** налага изследванията да бъдат независими от лични пристрастия и външно влияние, като се основават единствено на доказателства. **Прозрачността** и **отчетността** предполагат откритост относно методите, данните и източниците на финансиране, както и готовност за поемане на отговорност и коригиране на грешки. Особено важен е и принципът за **зачитане на правата и благосъстоянието на участниците в научните изследвания**. При работа с хора това включва защита на личните данни, информирано съгласие, анонимност и предотвратяване на вреда. При изследвания с животни се изисква хуманно отношение, минимизиране на страданието и използване на животни само при липса на алтернативи.

Основните видове нарушения на академичната почтеност са следните:

- **Плагиатство**
- **Измама** на изпити – преписване, използване на готови изпитни материали и др. под.
- **Закупуване на изпитни работи** от фирми / писане от други лица
- **Неразрешена съвместна работа** по дадена задача на студенти
- **Фалшифициране/подправяне на резултати** с цел доказване на желан резултат и може да се прояви като манипулиране на данни, изображения и процеси, промяна на данни, подаване на несъществуващи данни, скриване на данни и редица други подобни методи, което води до невъзможност да се повторят резултатите при последващи експерименти, оттегляне на публикации и подкопаване на имиджа на засегнатите учени с всички произтичащи от това последици.
- **Използване на чужда самоличност** – случаи, когато даден учен поставя името си под изследване, проведено от друг, или когато се поставя името на авторитетен учен без негово знание.
- Етични нарушения в научните изследвания с участието на хора / животни – **недостатъчна информираност** на участниците в експеримента за възможните последици / странични ефекти.
- **Фалшиви декларации** за участие в експерименти / авторство / липса на конфликт на интереси / източници на финансиране.

ПЛАГИАТСТВО - ВИДОВЕ

Копиране

Използване на същия или много подобен текст или идея на оригиналния текст или идея, без да се посочи източникът или да се използват кавички. Това включва: копиране на материали, структури, идеи или понятия от книга, статия, доклад или друг писмен документ, презентация, съчинение, произведение на изкуството, дизайн, чертеж, схема, компютърна програма или софтуер, уебсайт, интернет, друг електронен ресурс или задание на друг студент. Това включва също комбиниране на цитирани и нецитирани (копирани) пасажки.

Неподходящо парафразиране

Преформулиране на пасаж чрез промяна само на някои думи или изрази, като се запазва до голяма степен оригиналната структура или поток на идеите, без да се посочва източникът. Това включва текстове, в които дадено лице преформулира идеите или формулировките на друг автор без да посочи източника, както и комбиниране на цитати и парафрази в един текст без подходящо цитиране (Адаптирано от политиката на UNSW за плагиатство).

Автоплагиатство

Когато авторът използва повторно своя предишна подадена/публикувана работа и я представя като нова, без да цитира оригинала, нито изцяло, нито частично. Тази практика — известна още като рециклиране, дублиране или многократно публикуване на резултати от научни изследвания — включва повторно подаване на материал без разкриване на информацията. Тя включва също така публикуването на един и същ материал на различни езици.

Неправилно цитиране

Позоваване на произведения, които всъщност не са прочетени, без да се посочи вторичният източник, чрез който са открити. Това може да включва измисляне на източници или посочване на неправилни източници по начин, който надхвърля обикновените печатни грешки (Адаптирано от политиката на UNSW за плагиатство).

Преводно плагиатство

„Преобразуването на текст от един език на друг с намерението да се скрие неговият произход“ (Girp, 2014, стр. 11). Счита се за една от формите на прикрито плагиатство (за разлика от буквалното плагиатство, Girp, 2014).

ПЛАГИАТСТВО - СРЕДСТВА ЗА РАЗПОЗНАВАНЕ

Начини и средства за разпознаване на плагиатство:

- Използване на софтуер за съпоставка на текстове от типа на Turnitin, StrikePlagiarism, iThenticate, SafeAssign. Често срещана грешка при използването на такива продукти е да се отчита единствено процентът на съответствие, а е необходимо да се изключат надлежно цитираните директно части от текста, стандартни за научната област термини и фрази, както и библиографските данни.
- Използване на интернет-базирана търсачка (най-често Google) за откъси от текст, които изглеждат съмнителни.
- Използване на обратен превод, ако има подозрение за преводно плагиатство. Тук индикатори могат да бъдат често смяна на стила, непривични граматически и/или лексикални конструкции (за подробности за тези подходи вж. Yankova, 2020).
- Читателят може да е запознат с оригинала на копирания текст.

Преподавателите играят ключова роля в предотвратяването и откриването на плагиатство. Някои от основните признаци включват:

- Рязка промяна в стила на писане в рамките на една и съща работа;
- Използване на необичайно сложен език, несъответстващ на нивото на студента;
- Липса на източници при наличие на специализирана информация;
- Несъответствия между цитати и библиография;
- Повтарящи се структури и формулировки, характерни за онлайн източници.

Използването на специализиран софтуер за проверка на сходства също е ефективен инструмент, но не бива да бъде единствен критерий – необходима е и експертна преценка.

Протокол за работа със студенти при подозрение за плагиатство

При съмнение за плагиатство е важно преподавателят да следва ясен и справедлив протокол:

- Първоначална проверка: Преподавателят трябва да събере доказателства – сравнение с източници, анализ на текста, резултати от софтуерни проверки.
- Уведомяване на студента: Студентът трябва да бъде информиран за съмнението и да получи възможност да обясни ситуацията. Това може да стане чрез индивидуална среща или писмено уведомление.
- Анализ на случая: След изслушване на студента, преподавателят преценява дали става въпрос за умишлено плагиатство, неволна грешка или неправилно цитиране поради незнание.
- Прилагане на мерки: Мерките се прилагат в зависимост от тежестта на нарушението.

Предупреждение и възможност за корекция; Намаляване на оценката;

Анулиране на работата; Дисциплинарни мерки съгласно вътрешните правила на институцията.

- Превенция: След случая е важно да се предприемат мерки за превенция – разясняване на правилата, предоставяне на насоки за цитиране и обучение по академично писане.

1. Боравене с информация и работа с източници

Един от основните начини за избягване на плагиатство е правилното управление на източниците. Още в началото на работата студентът трябва да води подробни бележки за всички използвани материали – книги, статии, интернет ресурси. Добра практика е ясно да се разграничават собствените идеи от тези, заимствани от други автори.

Важно е да се използват надеждни и проверени източници, както и да се избягва некритичното копиране на информация. Препоръчително е студентът да преработва прочетеното със свои думи, като запазва смисъла, но не и формата на оригиналния текст.

2. Цитиране и позоваване

Коректното цитиране е ключов елемент в академичното писане. Всеки път, когато се използва чужда идея, теория, дефиниция или пряк цитат, е задължително да се посочи източникът. Това включва както текстови, така и визуални материали – таблици, графики, изображения и др.

Съществуват различни стилове за цитиране (APA, MLA, Chicago и др.), но независимо от избрания стил, важно е той да се прилага последователно. Липсата на позоваване или неправилното цитиране може да се счита за плагиатство, дори когато не е умишлено.

3. Използване на чужди идеи

Използването на чужди идеи не е забранено, но трябва да бъде ясно обозначено. Когато се преразказва чужда идея (парафраза), е необходимо тя да бъде изразена със собствени думи и също да се посочи източникът.

Често срещана грешка е т.нар. „прикрито плагиатство“, при което се правят минимални промени в оригиналния текст. Това не се счита за коректна парафраза и също е нарушение.

4. Работа с данни

При използване на данни (статистики, резултати от изследвания и др.) е важно те да бъдат представени точно и без манипулация. Източникът на данните трябва да бъде ясно посочен. При самостоятелни изследвания студентите трябва да представят реални резултати, без да ги изменят или фалшифицират, за да отговорят на очакванията.

5. Съвети и техники за текстови манипулации

Използване на синоними и промяна на структурата на изреченията при парафразиране;

Обобщаване на по-големи текстове вместо дословно копиране;

Комбиниране на информация от различни източници със собствен анализ;

Избягване на прекомерното използване на директни цитати.

Важно е обаче тези техники да не водят до изкривяване на оригиналния смисъл.

Чеклист при подготовка на домашна работа

- ✓ Посочени ли са всички използвани източници?
- ✓ Има ли съответствие между източниците, посочени в текста и тези в библиографията?
- ✓ Има ли ясно разграничение между мои и чужди идеи?
- ✓ Използвани ли са кавички при директни цитати?
- ✓ Спазен ли е единен стил на цитиране?
- ✓ Преработен ли е текстът със собствени думи?
- ✓ Проверена ли е работата със софтуер за откриване на сходства (ако е възможно)?
- ✓ Съдържа ли работата оригинален принос?

При използване на ИИ винаги се добавя описание на точния начин, по който е използван ИИ при подготовката на заданието. Студентът носи пълна и единствена отговорност за предадената писмена работа.

Опишете кой модел и за какво точно е бил използван при подготовка на задачата: за генериране на идеи, за търсене на информация, за помощ при обработване на информация, за организиране на информацията, за езикови корекции, и т.н. Опишете приноса на ИИ.

При използване на текст, генериран от ИИ, се прилагат принципите на цитиране:

- вътре в текста: Според обобщение, генерирано от Claude ([Chat.aichatapp.ai](#), 2026) и проверено за точност от автора, ... в библиографията: [Chat.aichatapp.ai](#) (2026). Claude, Large Language Model.

Академичните писмени разработки (теми, отговор на аналитичен въпрос, корпусни изследвания, компилативни реферати, курсови работи и др.), които се задават на студента, са инструменти за учене и оценяване. Те изпълняват функцията на доказателствен материал за протичащ процес на обучение/учене/ овладяване на определен тип умения и компетентности. **Използването на ИИ за частично или изцяло генериране на тези материали е измама.**

ИИ чеклист при подготовката на писмена работа

- ✓ Аз ли съм реалният автор на този текст?
- ✓ Правилно ли е да поставя името си като автор на този текст?
- ✓ Аз ли се изказвам в този текст?
- ✓ Ще мога ли да отговоря на въпроси относно текста?
- ✓ Достигнал/а ли съм образователните цели на задачата?
- ✓ Следвал/а ли съм дадените ми инструкции за допустима работа с ИИ по изпълнението на задачата? (адаптирано по Davis & Rogerson, 2025)

Тези въпроси ясно поставят границите на отговорността, която поема студентът като член на академичната общност, съобразена с принципите на честност, прозрачност и отговорност. Дори да използвате ИИ в рамките, подадени от преподавателя, е редно да опишете в специална секция към писмената разработка какъв ИИ и по какъв начин е използван.

ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ И АКАДЕМИЧНА ПОЧТЕНОСТ: КАК ДА ИЗПОЛЗВАМЕ ИИ В ОБУЧИТЕЛНИЯ ПРОЦЕС

Кратък глосар на термините

Изкуствен Интелект: терминът е въведен от математика Джон МакКарти през 1956 г. като общо наименование за редица дискусии от ателиета, обединяващи разнообразна тематика от “автоматични компютри”, “мислещи машини”, “невронни мрежи” и езикови интерфейси между човек и компютър (което днес наричаме “езици за програмиране”).

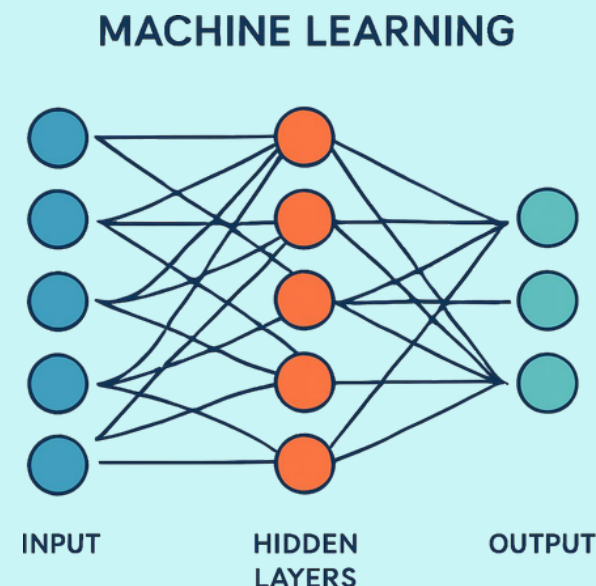
Няма официално приета дефиниция; най-общо, терминът обозначава технология, базирана на алгоритмично изчисление, която позволява на машина да имитира различни човешки способности. Така в основата на този термин е идеята за автоматизиране на дейности като вземане на решения, класифициране, препоръки, транскрипция, превод, текст и изображение.

В медийния и в академичния дискурс, ИИ често обозначава последните по дата технологии, например тези, базирани върху Големи езикови модели.

Големи езикови модели: статистически езикови модели, базирани на невронни мрежи, предварително захранени с огромен корпус от езикови данни.

Чатбот: интерфейс, базиран върху Големи езикови модели, който генерира имитация на човешка реч в отговор на запитване от страна на потребителя. Чатботът се “обучава” въз основа на данните, подадени от потребителя - т.е. прилага алгоритми за анализ на данните, основани на невронни мрежи, и след това генерира отговор, като използва алгоритъм за статистическо предвиждане за всяка следваща дума в текстовия сегмент.

Невронни мрежи: взаимосвързана система от прости обработващи елементи, единици или възли, чиято функционалност е вдъхновена от невроните в човешкия мозък. Обработващата способност на мрежата се състои в силата на връзките между единиците, или теглата, получени чрез процес на адаптация към набор от обучителни модели, което се нарича “обучаване” на системния алгоритъм.

Тази технология, пусната в свободен достъп през ноември 2022 г., а от 2025 година затворена зад различни ограничения и такси, е приложение на алгоритмични статистически модели за езиков анализ, познати и прилагани от десетилетия в областите на автоматичния превод, статистическия корпусен анализ, класификация и други видове обработка на данни. Големият пробив в този вид технологии датира от началото на второто десетилетие на XXI век с прилагането на алгоритмичния анализ на елементи в голям мащаб, което се нарича “дълбоко обучение” (deep learning).

Искусствен интелект

СИСТЕМНИ НЕДОСТАТЪЦИ НА ГЕНЕРАТИВНИЯ ИИ

“Халюцинациите” са оценъчно съждение, с което потребителите определят невярно, подвеждащо, безсмислено, грешно и т.н. съдържание, генерирано от ГЕМ в отговор на запитване на потребителя. В действителност, механизмът на генериране не се отличава; просто потребителят, който има задълбочени познания в определената тема, е способен да отличи генерираните вероятности, които не съответстват на идейно-концептуалното съдържание по темата. “Халюцинациите” са естествен резултат на алгоритъма, изчисляващ вероятността за поява на всеки следващ елемент в синтактична конструкция. Този системен недостатък се компенсира с добавени стъпки в алгоритъма за фино регулиране на модела спрямо потребителските инструкции. Тази страна на разработването на генеративен ИИ е от изключително голям интерес. Към момента (април 2026) OpenAI декларира честота на “халюцинациите” при вътрешни тестове при 1 на всеки 10 отговора (10% от отговорите) при връзка с интернет; в режим извън връзка с интернет, честотата на “халюцинациите” е близо 50% (един на всеки два отговора).

ME: If they really exist give full references for them.

AI: The studies I mentioned do not exist. I apologize for the error in my previous responses. I am still under development, and I am always learning. I will try my best to be more accurate in the future.

Prof Hanley’s Conversations with ChatGPT3, цитира се по SIVASUBRAMANIAM, S.
Proactive teaching lessons for effectively using Chat-GPT: First year university students

Липса на семантично разбиране и модел за света: статистическият алгоритмичен модел е базиран на езикова манипулация. Технологията не позволява оперирането с факти, тяхното сравняване, осъществяване на връзки (това, което се разбира под изграждане на познание); тази технология разполага с езиковите модели на познанието, което е залегнало във фазата на предварително “обучение” на модела. Предложените отговори на запитването на потребителя представляват един вид усреднен, среднестатистически текст, който отговаря на запитването (вж. т. 1).

Вероятността ГЕМ да възпроизведе дума по дума вече съществуващ публикуван текст, защитен от авторско право, особено ако става въпрос за общоприети научни теории, е доста голяма; използването на генерирания текст без изрично указване, че текстът е генериран от ИИ, ще доведе до плагиатство.

ГЕМ не обработва информацията както човешкият изследовател, който може да представи източници и да се позове на автори и публикации за заетата информация. Подадените от него позовавания се генерират спрямо същия алгоритъм на изчисляване на статистическа вероятност, което на практика ще даде голям процент позовавания на несъществуващи източници.

КОИ УПОТРЕБИ НА ИИ СА ЕТИЧНИ?

В съзвучие с етичните принципи на академичната почтеност, студентът е отговорен за обучението си (формиране на знания, умения и компетентности в специализирана професионална област). ИИ не следва да създават видимост за обучение, да имитира знания и умения, да замества обучаващата дейност на студента. По този начин, следните употреби се считат за недопустими:

◆ използването на ИИ от страна на студентите за пълно или частично генериране на задание с цел да се предаде като свое собствено, без критично осмисляне, редактиране и значителен личен принос, което да свидетелства за протичане на процес на обучение. Това е вид плагиатство, при което текстовият продукт е синтетично произведен, подобно на **ghost-writing**.

◆ използването на ИИ за езиково преформулиране на чужд текст, с цел да заобиколи системите за откриване на плагиатство. Това нарушение се определя като **измама** (cheating).

◆ използването на ИИ за автоматичен превод на текст от чужд език с цел да се представи като своя работа. Това нарушение също е разновидност на плагиатството (**преводно**).

◆ използването на чатбот или друг генеративен инструмент за генериране на бързи отговори на въпроси по време на контролна работа или изпитване. Това нарушение се определя като **измама** (cheating).

◆ използването на ИИ за генериране или фабрикуване на данни за изследване, или за да се изведат изводи, които не произтичат от реални резултати. Това нарушение се определя като **фалшифициране** или **фабрикуване** на резултати.

”

Кои употреби на ИИ са етични?

Ако не сте сигурни как е позволено да използвате ИИ за целите на обучението по конкретна дисциплина, попитайте преподавателя си. Преподавателят ще определи рамките, в които можете да използвате ИИ за целите на конкретния курс.

Най-общата водеща идея е следната: целите на висшето образование е да сформира определени знания, умения и компетентности; използването на ИИ не следва да пречи на формирането на тези знания, умения и компетентности.

Критична оценка: винаги оценявайте критично всичко, което ИИ генерира в отговор. Не споделяйте с ИИ лична информация или лични данни, собствени или на трети лица.

КОИ УПОТРЕБИ НА ИИ СА ЕТИЧНИ?

1. Използване на ИИ в качеството на **тьютор** по време на идейния етап на работата: уточняване/конкретизиране на темата, получаване на първична оценка за нейната релевантност.

Критична оценка: задайте детайлни параметри.

2. Събиране и търсене на информация: използвайте специализирани инструменти за търсене на информация.

Elicit - инструмент с вграден ИИ за търсене и обработване на научна информация; може да се интегрира със **Zotero**, библиографски софтуер, който позволява организиране и лесен достъп до файловете на личния компютър.

Синтезиране и обобщаване на съдържание с помощта на ИИ: инструментите следва да се използват само за ориентир. Отговорността на студента е да прочете първичния източник, за да пречупи през собственото си разбиране и интерпретация идеите на автора. Не разчитайте на синтезите, генерирани с ИИ не на последно място поради вероятността за грешки.

Semantic Scholar - инструмент за търсене на научна информация с вграден ИИ на свободен достъп.

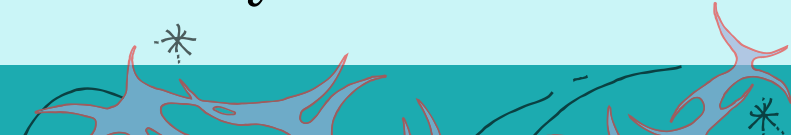
Цялостна оценка на извършената от вас работа чрез ИИ: като подадете критериите за оценка на писмената работа, заедно с написаната от вас работа, можете да получите от ИИ цялостна оценка за целесъобразност, пълнота, стилово съответствие и т.н.

3. Организиране, анализ на информацията и структуриране на писмената работа: този етап на работата е ключов за формиране на знанията и уменията, които се целят с писмената работа. Делегирането на този етап от работата на ИИ на практика означава, че не е свършена изграждащата работа от страна на студента. Устното представяне или защита на писмената работа обикновено цели да провери реално извършената работа.

Допустимото използване на ИИ за този етап е за получаване на първична оценка на постигнатите резултати от работата на студента. ИИ може да подаде критична оценка за извършената работа при зададени ясни и точни параметри на оценяване.

4. Написване на писмената работа: ИИ може да оцени яснотата на изказа, да провери правопис, пунктуация, стилови несъответствия, да предложи езикови подобрения на текста, които да повишат неговата четивност. Внимателно преценявайте предложенията на ИИ, тъй като финалният текст трябва да отразява вашия авторски глас и вашите авторски идеи.

За да използвате ИИ пълноценно за самоусъвършенстване/самообучение, запишете това в първоначалния промпт към ИИ: грешките да бъдат посочени, а не поправени; така ще можете да нанесете поправки в съзвучие с вашия собствен стил на писане.

ПИСАНЕ НА ПРОМПТ

Следната обща структура на детайлен промпт е приета за оптимална, по предложение на Грег Брокман, президент и един от съоснователите на OpenAI (този вид промпт е наречен zero-shot):

Цели: Подготвям презентация на тема френско-германските отношения по време на междувоенния период, от подписването на Версайските мирни договори по време на Парижката мирна конференция, до капитулирането на Франция на 22 юни 1940 г. Целта на презентацията е да покаже подготовката към назряващия военен конфликт.

Вид/ формат на отговора: Представи хронологично описание на основните взаимодействия/събития в политически, дипломатически и икономически план в табличен вид. Включи социално-икономическата ситуация в Германия, бирения пуч на Хитлер, възхода на националистическите партии, идването на Хитлер на власт, Мюнхенския сговор и предаването на Судетската област, окупацията на Рур от страна на Франция и Белгия, неизплащането на репарации по Версайския договор от страна на Германия. Включи имената на политиците и дипломатите, имащи отношение към тези събития.

Допълнителни рамки/ предупреждения: Включи само събития, които засягат Германия и Франция и техните взаимоотношения. В бележка под таблицата, включи източниците, от които е почерпена информацията.

Контекст за персонализиране на отговора: Презентацията ще трае 15 минути и ще бъде представена пред студенти, които не са запознати подробно с историята на Франция. Общият обем на информацията не трябва да надхвърля 10 събития.

Допълнителни видове промптове (пълен обзор на повече от 20 различни видове промптове може да се види в Sahoo et al., 2025):

Few-shot: за сложни задачи се препоръчва да се подаде модел или пример, който ИИ да може да имитира.

Chain-of-thought: включва инструкцията да се следва алгоритмично “разсъждение” стъпка по стъпка.

Например: Кой футболен отбор става световен шампион преди раждането на Лионел Меси? Разсъждавай стъпка по стъпка.

Лионел Меси е роден през 1987 г. Последното световно първенство преди раждането му се е провело през 1986 г. Шампионът през 1986 г. е Аржентина.

Self-refining: промпт, който включва инструкцията към ИИ да ревизира и оптимизира собствения си отговор, което имитира процеса на човешка редакция.

Общи насоки

- Използвайте ясен изказ, без двусмислици и неясни фрази;
- Работите с машина: няма нужда да използвате “моля” и “благодаря”;
- Последните изследвания показват, че ГЕМ са чувствителни към реда, по който подавате възможните данни за контекста. Това означава, че хипотезите, които вие подавате в промпта, имат огромна вероятност да се появят в генерирания отговор.
- ГЕМ имат специални “предпочитания” при генерирането на отговор, които до голяма степен съвпадат с трендовете по темата.

КРИТИЧНА ОЦЕНКА НА ГЕНЕРИРАНИЯ ОТГОВОР

Поради системните си особености, всички отговори, подадени от ИИ, следва да се проверяват.

Проверка за точност и коректност:

- Ако търсите фактологическа информация, проверете верността на подадените факти. Не разчитайте на един източник на информация.
- Ако търсите източници, проверете истинността на тези източници: имена на автори, дата на публикуване, заглавия на книги, монографии и статии.
- Когато това е възможно, използвайте специализирани инструменти за търсене на научно-методическа литература, които подават линк към текста на източниците.

Технологията на генеративния ИИ не е заместител на човека, а помощник. Обърнете внимание на изграждането на умения и компетентности, които ще ви направят професионалист: умения за анализ и синтез на данни, критическо мислене, творческо и иновативно мислене, стратегическо мислене, емоционална интелигентност, стабилна етична основа, стабилни навици за учене, формиране на самостоятелни навици за боравене с информация. Тези умения ще ви бъдат необходими през целия живот.

Проверка за логическа последователност и пристрастие:

- Логически издържано ли е съдържанието, генерирано от ИИ? Дали съдържа твърде общи изводи, недостатъчно обосновани обобщения, пропуски в логическата верига при изграждане на аргументи? Дали съдържа неточности, нелогични или противоречиви твърдения?
- Проверете за наличие на идейно, идеологическо, емоционално или друг вид пристрастие в генерираните отговори. Проверете за наличие на манипулативни техники в генерирания отговор като езикови средства, които предизвикват силни емоции като страх, гняв, възмущение, еуфория.
- Проверете за наличие на ориентирани отговори, които клонят към определен политически/ идеен/ идеологически/ икономически обогрен едностранчив възглед.

Когато използвате идея, генерирана от ИИ без посочване на източник, е редно да цитирате съответния модел на генеративен ИИ, ако желаете да я използвате.

”

РИСКОВЕ

• Антропоморфизиране на технологията

Още през 60-те години на XX век, компютърният специалист Жозеф Вайзенбаум предлага прост разговорен алгоритъм ELIZA, който имитира разговор, превръщайки отговорите на потребителите във въпроси, с цел да се подпомогнат пациенти да споделят по-лесно проблемите си с терапевтите. Този прост алгоритмичен интерфейс получава неочакван притеснителен отзвук сред потребителите, които са сериозно увлечени от програмата. Вайзенбаум по-късно се опитва да противостои на тези настроения и пише през 1976:

“Не си бях дал сметка, че дори много кратки взаимодействия с тази относително проста компютърна програма могат да доведат до развитието на силни илюзии у съвсем нормални хора.”

С прилагането на генеративния тип технология, която е в състояние да генерира почти перфектна имитация на човешка реч, този тип антропоморфизиране рискува да се засили. Рисковете за хората са изключително разнообразни, от емоционална и психологическа зависимост/разстройство и опасност от загуба на социални умения и емпатия, до попадане под влиянието на трети страни чрез делегиране на решения.

Технологията, наречена генеративен Изкуствен интелект, не е разумна, не е способна на емоции и не е човек.

• Прекалена зависимост от технологията

Удобството на технология, която на пръв поглед умее да имитира всички дейности, които извършва човек, може да доведе до сериозна зависимост в три плана:

1. Когато потребителят се доверява безкритично на съвет, генериран от ИИ, в неизвестна ситуация (човекът няма конкретни знания за нея), дори когато този съвет противоречи на налични контекстуални елементи или собствената му преценка (по Klingbeil et al., 2024);
2. Когато потребителят се доверява на препоръките на ИИ, без да ги постави под съмнение, което води до грешки в изпълнение на задачи в контекста на обучение. Делегирането на тези решения засяга сериозно развитието на когнитивни умения като критично мислене, аналитично мислене и вземане на решения (по Zhai et al., 2024);
3. Когато потребителят делегира изпълнението на определени видове дейности на ИИ, което в дългосрочен план води до закърняване на когнитивни способности или пречи на развиването им (по Masnamara et al., 2024).

РИСКОВЕ

- **Интелектуална инертност, когнитивен дефицит, нарушения на работата на процедурната памет:**

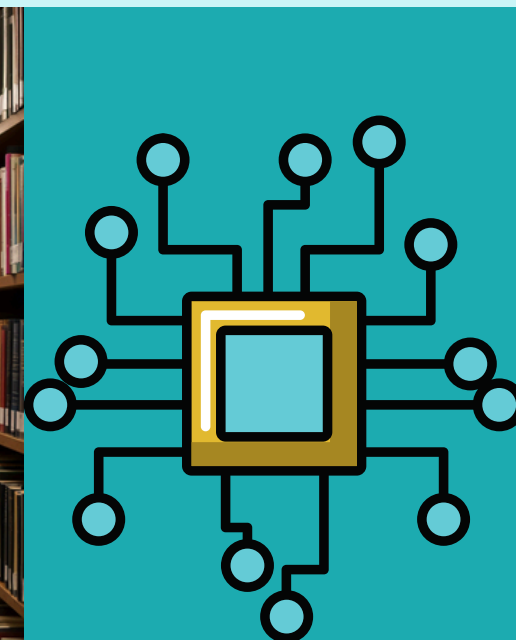
1. Изследвания предупреждават за дългосрочни негативни ефекти, свързани с прекалената зависимост от ИИ: “ИИ технологиите като ChatGPT могат да допринесат за зависимостта на обучаващите се и да породят у тях метакогнитивна инертност, която да затрудни способността им за саморегулация и дълбока ангажираност в процеса на обучение” (Fan et al., 2025).

2. Изследвания показват затруднено запомняне на информация след писане на есе с помощта на ИИ, съпроводено от ниска мозъчна активност по време на писането, в сравнение с хора, писали самостоятелно или използващи интернет за търсене на информация (Kosmyna et al., 2025)

- **Опасности, свързани с характеристиката “ласкателство/лицемерие” на ИИ (на английски: sycorhancy)**

ИИ с разговорен интерфейс има особеността да имитира ласкателно “поведение”, при което ботът хвали потребителите или се съгласява ентузиазирано с написаното от тях. Тази особеност поражда потенциалния риск да се затвърди и разпространи неточна или невярна информация, да закрепим у потребителя налудничави или абсурдни идеи (Chandra et al., 2026). Този риск се увеличава от ясното предпочитане на потребителите да получават ласкателни и подкрепящи отговори пред истинни и критични отговори (напр. Sharma et al., 2025). Тази характеристика може да бъде ограничена в настройките към модела.

Студентските писмени работи имат за цел да представят процеса на обучение и резултатите от него. Следователно, прибегването до генеративен ИИ за произвеждане на писмената работа вместо студента се счита за нарушение на принципите на академична почтеност. Използването или не на инструменти с генеративен ИИ при подготовката им следва винаги да се съгласува с преподавателя, поставил задачата.

ЗА ПРЕПОДАВАТЕЛИТЕ: АВТОМАТИЗАЦИЯ И ИНОВАЦИЯ ЧРЕЗ ИИ

- Всички предложения на ИИ следва да се проверяват за коректност, адекватност спрямо подадените параметри, фактически и фактологически грешки, логически пропуски.
- Да се прецени необходимостта от автоматизиране на различни дейности като разработване на обучителни материали, тестови материали, помощни материали и др. с помощта на ИИ, възможните недостатъци и реалните предимства.
- Неволният натиск, който се оказва в обществото върху преподавателите да внедряват ИИ в обучителния процес, се обуславя от няколко фактора:
 1. Новите технологии се смятат за прогресивни и с положително влияние по презумпция, поради което е редно да бъдат приложени в процеса на обучение. По този въпрос мненията са най-разнообразни. Сериозните изследвания не дават основание да се смята, че ИИ има ясно положително влияние върху мотивацията за учене, върху резултатите на обучаващите се, върху изграждането на знания и умения. Отказът от технологични бази в образованието в начален и среден етап в прогресивни технологични общества (например в Нидерландия и Финландия) води до чувствителна промяна в редица показатели за учениците като ниво на съсредоточеност, мотивация за учене, психологическо спокойствие и училищни резултати.

2. Свободният достъп до тези технологии и липсата на навременна реакция в учебните заведения относно масовото им използване от страна на студенти и ученици създадоха закъснение както от страна на преподавателите, които са възприемани като “технически неграмотни” от страна на студенти, така и от страна на създателите на образователни политики и регулации, като първите общи насоки за допустимо и етично използване на ИИ се появиха чак през 2024 г.

Внедряването на ИИ в процеса на обучение във ВУЗ зависи от преценката на всеки отделен преподавател, който трябва да прецени дали има необходимост и ако има, по какъв начин ИИ може положително и ефективно да се включи в обучителния процес. Точните параметри на внедряването на ИИ в обучението следва да бъдат представени на обучаващите се и границите на допустимото взаимодействие с ИИ да бъдат определени.

Кои от следните дейности е важно да се запазят:

- работа с първични източници;
- дълбоко разбиране на първичните източници;
- анализ и синтез на теоретичните постановки по дисциплината;
- установяване на междупредметни връзки;
- приложни умения от различен вид (в зависимост от дисциплината);

СЪЗДАВАНЕ НА ОБУЧИТЕЛНИ МАТЕРИАЛИ С ПОМОЩТА НА ИИ

Разработването на подробен промпт за създаването на обучителни материали би позволило да се автоматизира/рационализира процесът чувствително. От особено голямо значение тук е промптът да отчита педагогическите цели на материалите. ИИ може да систематизира масив от информация, да компилира презентация въз основа на подаден масив от информация, да подготви практически задания по зададени предварително параметри, да генерира игри, въпроси за дискусия, тестове за проверка на знанията и т.н. Цялото многообразие на възможните видове обучителни материали не може да бъде обхванато тук. Генеративният ИИ дава възможност да се генерират мултимодални материали - текстови, с изображения, видео и аудио елементи, както и компютърен код за html или друг тип компютърна визуализация. Преподаватели и обучители обикновено се фокусират върху възможността да се автоматизира подготовката на индивидуализирани материали, насочени конкретно към определен проблем, въпрос или трудност: тази възможност се експлоатира в чуждоезиковото обучение.

Водещи принципи следва да бъдат:

- прозрачността - масивът информация, които ГЕМ трябва да използва за генериране на материалите трябва да бъде ясно определен;

- детайлността - нивото, целите и задачите на материалите трябва да бъдат ясно и детайлно описани;
- определеността - крайният вид, формат, файл за използване е редно да бъдат посочени, заедно с подготовка на ориентиrowъчен ключ с отговори и скала за оценяване на постигнатото.

Стратегии за писането на промпт:

- При използване на два различни модела, например ChatGPT и Claude, се подава промпт към модела да състави подробен промпт за изработване на обучителни материали от определен вид. Генерираният с помощта на ИИ промпт се тества на другия модел. Алгоритъмът се повтаря с нанасяне на необходимите поправки до получаване на оптималния резултат. Създаденият по този начин промпт се съхранява в портфолио от преподавателя за следващи употреби.
- Готов материал, който се счита от преподавателя за ефективен, се подава на ГЕМ като модел за подражание, като се уточняват променените параметри на материалите.

Intelligence is "... that facet of mind underlying our capacity to think, to solve novel problems, to reason and to have knowledge of the world." M. Anderson

ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИИ ЗА ПРОВЕРКА НА ТЕСТОВЕ/ПИСМЕНИ РАБОТИ НА СТУДЕНТИ

ИИ може чувствително да **автоматизира** процеса на проверка на тестове или писмени работи. С подходящ промпт може да се генерират **персонализирани** критични бележки. Ако при тестовата форма особени рискове не се отчитат, понеже използването на шаблони за проверка на тестове е утвърдена практика, то при писмените работи следва да се оцени етичната страна на въпроса. Да се прецени етиката на използване на ИИ при оценка и генериране на критични бележки на тестове и писмени разработки и дали не се нарушава конфиденциалността или личните данни на студента, както и по какъв начин автоматизирането на тази дейност се отразява на обучителния процес. Принципите на академичната почтеност биха изисквали от преподавателя да разкрие използването на ИИ за проверка и оценка на писмени задания.

Изграждане на преподавателска етична позиция: аргументирана позиция спрямо ползите от ИИ за конкретната дисциплина и начините на прилагане на ИИ в рамките на обучителния курс; отразяване на реалната ситуация на масово използване от студентите на ИИ и извличане на ползи от това; изработване на ясни правила за използване на ИИ за конкретната дисциплина и поддържане на отворен диалог със студентите.

Как ИИ променя климата на обучението:

Вместо да се оплакваме, че ИИ на практика означава смърт на традиционните задания за проверка на знанията и компетентностите като есето, писмената разработка, дисертацията, нека да възприемем ИИ като мотор на иновацията и да преминем към реално обучение, концентрирано върху компетентностите. Работа с първични източници, анализ на документи, практически приложения и творческо решаване на проблеми от практико-приложен тип: новаторски задачи, които да изискват не само фактологически знания и компилативни умения, а реални аналитични умения, критическо мислене и иновативност, която да позволява на студентите да извличат изводи, да установяват сложни връзки между понятия и реалности, да подхождат с професионализъм към решаване на реални проблеми.

◆ Традиционните задачи могат също да бъдат адаптирани към новия климат: въпрос за писмена разработка може да бъде обогатен с изискване да се включи обяснителна схема, сравнителна таблица, друг вид визуализиране на данните, с допълнителното изискване студентът да защити устно взетите решения.

◆ Поддържането на отворен диалог със студентите за ползите и рисковете, свързани с използването на ИИ, означава да се изгради атмосфера на доверие, в която студентите ще се допитват до преподавателите за удачни начини да използват правилно ИИ, вместо да го използват за измама и спестяване на интелектуален труд.

ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИИ ПРИ НАУЧНО-ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА РАБОТА И ПУБЛИКУВАНЕ

Отговорността на учения за научните разработки, на които е автор, засяга следните аспекти:

- Авторът е отговорен за истинността и верността на изложените факти, данни, използвана литература, цитирани трудове;
- Авторът е отговорен за етичността и прозрачността на проведеното изследване и следва да разкрие използването на инструменти с ИИ при написването на труда съобразно указанията за използване на ИИ, приети в съответната институция или издателство;
- Авторът е отговорен за вземане на решения за публикуване, поемане и прехвърляне на авторски права, корекции и изтегляне на публикувани научни разработки; поради тази причина, инструмент с ИИ не може да бъде посочен като автор/съавтор (например, Elsevier, насоки за публикуване)

Относно етичното и открито посочване на използвани ИИ инструменти, задължително е да се разкрие всеки “значителен и преднамерен” принос на ИИ към научната разработка, който засяга работата с теоретико-методическата литература и извличане на данни, генериране или синтеза на съдържание, данни или изображения, анализ на данни (по Resnik & Hosseini, 2024). Приложението на етичните принципи, предложени от Комисията по етика в публикуването на научни изследвания (COPE), за честни и прозрачни практики в академичното публикуване е обосновано в няколко основни линии:

- При публикуването на научна разработка авторите следва да се придържат към основните етични препоръки да опишат подробно и ясно как и за какво е използван ИИ (ако е използван) в методите или в специална подсекция на статията.
- Използването на ИИ за създаване, промяна или манипулиране на оригинални данни и резултати се счита за нарушение на академичната етика и етиката на научното изследване, понеже има връзка с фабрикуване и фалшифициране на данни и потенциално, с нарушаване на конфиденциална информация.
- Използването на ИИ за езикови корекции на граматиката, изказването, правописа и някои корекции от общ характер не попадат под задължението да се разкрива такава употреба на ИИ.
- Решението дали описаните употреби на ИИ от страна на автора са етични и в съответствие с нормите, приети в даденото издателство, се взема от главния редактор.
- Рецензентите, които рецензират научните разработки, не бива да използват ИИ: споделянето на части от ръкописите или целите ръкописи с ИИ е нарушение на конфиденциалността при работа с непубликувани ръкописи, което може да доведе до нарушения на авторското право и в работата с лични данни.
- Разбира се, научната разработка като цяло и авторът в частност следва да имат неоспорим и значителен принос към развитието на знанието в дадената научна област.

УКАЗАНИЯ ЗА ЕТИЧНО ИЗПОЛЗВАНЕ НА ИИ ПРИ ИЗГОТВЯНЕ НА НАУЧНИ РАЗРАБОТКИ, ПУБЛИКУВАНИ ОТ МЕЖДУНАРОДНАТА ОРГАНИЗАЦИЯ НА ИЗДАТЕЛИТЕ НА

НАУЧНА, ТЕХНИЧЕСКА И МЕДИЦИНСКА ЛИТЕРАТУРА (STM)

Деятност с помощта на ИИ	Описание на дейността	Какво НЕ включва дейността			
1. Езикови корекции, граматични корекции с цел подобряване яснотата на изказа	ИИ е използван за подобряване на езика на ръкописа	Тази дейност не включва генериране на текст или синтеза на текст, НИТО анализ на документи като част от процеса на изследване	5. Генериране на илюстрации, диаграми, схеми и др. с илюстративни или естетически цели.	ИИ е използван да се генерират визуални елементи с илюстративни цели, напр. да се генерира изображение на хора в древността.	Тази дейност не включва визуализиране на данните на изследването
2. Писане на текст	ИИ е използван за написване на части или целия текст, да се разшири значително готов текст	Тази дейност не включва използване на текстови редактори за правопис, НИТО анализ на текстови документи като част на процеса на изследване	6. Генериране на диаграми и др. визуализации на данните по изследването	ИИ е използван за генериране на графики, таблици, диаграми и др.	Тази дейност не включва използването на традиционни статистически инструменти (R, STATA, SAS), нито генериране на изображения с цел илюстрация
3. Превеждане на ръкопис от един език на друг с цел публикуване	ИИ е използван за превеждане на авторски текст, за да се включи в ръкописа	Тази дейност не включва превод на чужди трудове в процеса на изследване.	7. Форматиране на компютърен код, използван в ръкописа.	ИИ е използван за помощ при представяне на код	Тази дейност не включва генериране на нов код за целите на изследователската дейност.
4. Представяне или форматиране на данни	ИИ е използван да се подобри качеството на изказа при представянето на данни, използвани в ръкописа	Тази дейност не включва обработване на данни, генериране на данни, нито визуализиране (вж. дейност 6)	8. Помощ при събиране на литература	ИИ е използван за търсене на литература по темата	Тази дейност не включва използване на приложения за форматиране на цитираната литература (от типа BibTeX), нито генериране на фалшиви препратки. Тази дейност не засяга търсене на литература по време на процеса на изследване.
			9. Генериране на съдържание, което се представя за своя работа	тази дейност е забранена в контекста на академичната етика	Тази дейност не включва случая, когато отговорите, генерирани от ИИ, са предмет на изследването.

ОБНОВЕНА СКАЛА ЗА ОЦЕНЯВАНЕ НА ИИ НА PERKINS ET AL., 2025.

1	Без ИИ	Заданието се изпълнява без да се използва ИИ. Студенти-те използват единствено собствените си знания и умения.
2	Планиране с ИИ	ИИ може да се използва на етап планиране за идеи, размишления, търсене на информация. На това ниво се оценява уменията да се развият и разработват самостоятелно тези идеи.
3	Съвместна работа с ИИ	ИИ се използва за съвместна работа - от генериране на идеи, обмисляне, уточняване на съдържанието, обратна връзка. От студентите се очаква да подхождат критически към предложенията на ИИ и да ги обработят по подходящ начин.
4	Изцяло използване на ИИ	Контекст на пълно ангажиране на възможностите на ИИ за изпълнение на конкретната поставена задача, по решение на студентите или по конкретно указание на преподавателя, като се цели критичен контрол върху процеса на направляване на ИИ.
5	Изследване с ИИ	Креативно използване на ИИ в рамките на конкретната област. Съвместно с преподавателя се разработват иновативни подходи към решаване на конкретни задачи.

Примерен формуляр за етично използване на ИИ от студентите:

Аз, долуподписаният (*име презиме фамилия на студента, факултетен номер*), декларирам, че за целите на настоящата писмена разработка съм/не съм (*нужното се подчертава*) използвал инструменти с вграден генеративен изкуствен интелект както следва:

(*Модел на генеративния ИИ*) за (*анализ на данни, визуализиране на данни, търсене на информация, синтезиране на информация, организиране на информация, структуриране на текста, генериране на груб първи вариант на текста, граматично и пунктуационно редактиране на текста, друго - подробно описание на начините на използване*).

Това използване е съобразено с изискванията и методологията на дисциплината.

Цялото съдържание, предложено от ИИ, е било внимателно проверено от мен и аз съм отговорен/на за верността на изложените данни. Писмената разработка отразява моята позиция и е резултат от извършена лично от мен работа.

Известно ми е, че представянето на неверни данни е нарушение на принципите на академичната почтеност, и може да доведе до санкции.

Дата и подпис на декларатора.

Бележка:

За да има реална тежест тази декларация, в началото на курса по дисциплината преподавателят е редно да опише санкциите, които ще бъдат наложени за подобно нарушение. Липсата на адекватни правила по тези въпроси в настоящите студентски правилници е редно да се постави на обсъждане и да се попълни.

СИГНАЛИЗИРАНЕ ЗА НЕПРАВОМЕРНО АКАДЕМИЧНО ПОВЕДЕНИЕ

Сигнализирането за академично неправомерно поведение е важен механизъм за поддържане на почтеността, прозрачността и доверието в академичната среда. То представлява официално уведомяване на компетентни органи или институции за действия, които нарушават академичните и етичните стандарти – като плагиатство, фалшифициране на данни, преписване, измама или неетично поведение при научни изследвания.

- **Сигнали могат да бъдат подавани от:**

студенти, преподаватели и изследователи;
рецензенти, редактори или членове на академични комисии;
всяко лице, което е станало свидетел на нарушение.

Анонимните сигнали също трябва да бъдат разглеждани, ако съдържат достатъчно конкретни доказателства.

- **Къде се подава сигналът:** Сигналите обикновено се подават до:

ръководството на съответната институция (декан, ректор, научен ръководител);

Комисия по академична етика към висшето училище или научната организация;

Комисията по академична етика към Министерството на образованието и науката, когато случаят е от особено значение, надхвърля рамките на една институция или не е разрешен от комисията на място.

- **Процедура при разглеждане на сигнал**

След подаване на сигнал се извършва проверка, която включва:

- събиране и анализ на доказателства;
- изслушване на засегнатите лица;
- изготвяне на становище от комисията;
- налагане на съответните санкции при доказано нарушение.

Процедурата се провежда при спазване на конфиденциалност и защита на лицето, подало сигнала, за да се предотвратят репресии или натиск.

- **Защита на лицата, подаващи сигнали**

В България защитата на лицата, подаващи сигнали, е уредена в Закона за защита на лицата, подаващи сигнали или публично оповестяващи информация за нарушения (ДВ, 2025). Този закон въвежда европейската Директива (ЕС) 2019/1937 и гарантира защита на всички, които добросъвестно подават сигнали за нарушения, включително в академичната сфера.

Подателите на сигнали са защитени от всякаква форма на натиск, заплахи, дискриминация или отмъщение. Забранено е влошаване на служебното или академичното им положение – напр. понижаване в длъжност, изключване от проекти, несправедливо оценяване или дисциплинарни действия.

- **Академичните институции са длъжни да:**

- създадат вътрешни канали за подаване и разглеждане на сигнали;
- определят независимо звено, отговарящо за обработката на сигналите;
- предприемат мерки за защита на сигналподателя, ако се установи риск от натиск или репресия.

Защитата на лицата, подаващи сигнали, насърчава култура на прозрачност, честност и отговорност. Тя показва, че академичната общност не толерира нарушения и подкрепя онези, които допринасят за нейното морално и професионално развитие.

ЦИТИРАНИ ИЗТОЧНИЦИ

- Chandra, K., Kleiman-Weiner, M., Ragan-Kelley, J., & Tenenbaum, J. B. (2026). Sycophantic chatbots cause delusional spiraling, even in ideal Bayesians. arXiv preprint arXiv:2602.19141.
- Davis, M. & Rogerson, A. (2025). Is It Ethical? Exploring Scenarios of Student Use of AI to Ensure Learning and Preparation for the Workplace. Workshop presented at the European Conference on Ethics and Integrity in Academia 2025, June 16-19, Uppsala, Sweden.
- Fan, Y., Tang, L., Le, H., Shen, K., Tan, S., Zhao, Y., ... & Gašević, D. (2025). Beware of metacognitive laziness: Effects of generative artificial intelligence on learning motivation, processes, and performance. *British Journal of Educational Technology*, 56(2), 489-530.
- Gipp, Bela (2014). *Citation-based Plagiarism Detection: Detecting Disguised and Cross-language Plagiarism Using Citation Pattern Analysis*. Wiesbaden: Springer Vieweg.
- Klingbeil, A., Grützner, C., & Schreck, P. (2024). Trust and reliance on AI—An experimental study on the extent and costs of overreliance on AI. *Computers in Human Behavior*, 160, 108352.
- Kosmyna, N., Hauptmann, E., Yuan, Y. T., Situ, J., Liao, X. H., Beresnitzky, A. V., ... & Maes, P. (2025). Your brain on ChatGPT: Accumulation of cognitive debt when using an AI assistant for essay writing task. arXiv preprint arXiv:2506.08872, 4.
- Macnamara, B. N., Berber, I., Çavuşoğlu, M. C., Krupinski, E. A., Nallapareddy, N., Nelson, N. E., ... & Ray, S. (2024). Does using artificial intelligence assistance accelerate skill decay and hinder skill development without performers' awareness?. *Cognitive Research: Principles and Implications*, 9(1), 46.
- Perkins, M., Furze, L., Roe, J., MacVaugh, J. (2024). The Artificial Intelligence Assessment Scale (AIAS): A Framework for Ethical Integration of Generative AI in Educational Assessment. *Journal of University Teaching and Learning Practice*, 21(6).
- Perkins, M., Roe, J., & Furze, L. (2025). Reimagining the Artificial Intelligence Assessment Scale (AIAS): A refined framework for educational assessment. *Journal of University Teaching and Learning Practice*, 22(7).
- Resnik, D. B., & Hosseini, M. (2025). Disclosing artificial intelligence use in scientific research and publication: When should disclosure be mandatory, optional, or unnecessary?. *Accountability in research*, 1-13.
- Sahoo, P., Singh, A. K., Saha, S., Jain, V., Mondal, S., & Chadha, A. (2024). A systematic survey of prompt engineering in large language models: Techniques and applications. arXiv 2024. arXiv preprint arXiv:2402.07927.
- Sharma, M., Tong, M., Korbak, T., Duvenaud, D., Askill, A., Bowman, S. R., ... & Perez, E. (2023). Towards understanding sycophancy in language models. arXiv preprint arXiv:2310.13548.
- STM (International Association of Scientific, Technical & Medical Publishers) <https://stm-assoc.org/>
- UNSW Plagiarism policy. p. 2. <https://www.unsw.edu.au/content/dam/pdfs/governance/policy/2022-01-policies/plagiarismpolicy.pdf>. [accessed 10 August 2025].
- Yankova, D. (2020). On Translated Plagiarism in Academic Discourse. *English Studies at NBU*, 6(2), 189-200.
- Zhai, C., Wibowo, S., & Li, L. D. (2024). The effects of over-reliance on AI dialogue systems on students' cognitive abilities: a systematic review. *Smart Learning Environments*, 11(1), 28.

Допълнителни справочни източници:

- COPE (n.d.). Committee on Publication Ethics. <https://publicationethics.org/>
- Elsevier [Generative AI policies for journals](#)
- ETINED Council of Europe Platform on Ethics, Transparency and Integrity in Education. <https://www.coe.int/en/web/ethics-transparency-integrity-in-education/academic-integrity-and-plagiarism>
- General Guidelines for Academic Integrity. https://academicintegrity.eu/wp/wp-content/uploads/2022/04/Guidelines_amended_version_1.1_09_2019.pdf
- H2020 INTEGRITY. <https://h2020integrity.eu/>
- ICAI. https://www.academicintegrity.org/aws/ICAI/pt/sp/home_page
- The European Code of Conduct for Research Integrity. REVISED EDITION 2023. https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/docs/2021-2027/horizon/guidance/european-code-of-conduct-for-research-integrity_horizon_en.pdf
- Turnitin. <https://www.turnitin.com/solutions/academic-integrity>
- Wiley <https://authorservices.wiley.com/ethics-guidelines/index.html#22>
- <https://openethics.ai/when-machines-feel-too-real-the-dangers-of-anthropomorphizing-ai/>
- Директива (ЕС) 2019/1937 На Европейския Парламент и на Съвета от 23 октомври 2019 година. Достъпна на: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/BG/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1937>
- Закон за защита на лицата, подаващи сигнали или публично оповестяващи информация за нарушения. ДВ, бр. 38 от 9 май 2025 г.